

ГОЛЯМОТО НЕРАВЕНСТВО В РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА ДОХОДИТЕ КАТО РИСК ЗА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ НА БЪЛГАРИЯ

Андрей Джунин

THE GREAT INEQUALITY IN THE DISTRIBUTION OF INCOME AS A RISK FOR THE NATIONAL SECURITY OF BULGARIA

Andrey Dzhunin

Резюме: В статията се анализират негативните последици от голямото, (прекомерно) неравенство в доходите и се изследва прякото и косвеното им въздействие върху националната сигурност на България. Според автора, неравенството в доходите може да доведе до икономическа и политическа нестабилност, социални напрежения, безработица, увеличаване на престъпността и други деструктивни за обществото процеси.

Обсъждат се някои мерки за намаляване на проблема с голямото неравенство, например промяна в данъчната система. За съжаление, те срещат неимоверна съпротива от тези, които получават огромни доходи, както и от техните лобисти.

Ключови думи: доходи, неравенство, бедност, риск, национална сигурност.

Summary: The article analyses the negative consequences of (excessively) large income inequality and examines their direct and indirect impact on Bulgaria's national security. According to the author, income inequality can lead to economic and political instability, social tensions, unemployment, increase in crime and other destructive processes for society. Some measures are being discussed to reduce the problem of high inequality, such as changing the tax system, which unfortunately are met with tremendous resistance from the high earners and their lobbyists.

Key words: income, inequality, poverty, risk, national security.

УВОД

В икономическата наука превишаването на доходите на най-богатите 10% от населението над доходите на най-бедните 10%, с повече от 6 до 8 пъти, се счита за голямо (прекомерно) неравенство в тяхното разпределение. Негативното въздействие на такова неравенство в доходите, характерно за съвременна България излиза

извън пределите на икономиката. По косвен начин то влияе върху здравето ни, върху раждаемостта и смъртността в обществото и става причина за засилване на основни, злободневни, обществени явления като корупцията, непряко подсилва негативния ръст на убийствата и самоубийствата, както и на други обществено-политически процеси, представляващи реален риск за националната сигурност. Намаляването на голямото неравенство може да има многостранно положително въздействие върху съвременното българско общество, изразяващо се в преодоляване на бедността, смекчаване на социалните конфликти, разширяване на средната класа и др.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Още от дълбока древност доходът, независимо под каква форма е получаван, започва да играе значителна роля в битието на отделния човек. На по-късен етап, когато се развиват социално-икономическите отношения, доходът се е превърнал в основен фактор в обществото и един от най-важните „пазители“ на социалната стабилност в страната.

Социалистическото изравняване на доходите или т.нар. „уравниловка“, забави своя ход след 1977 г. и почти спря след настъпването на демократичните промени през 1990 г., след което закономерно започна обратния процес на „раздалечаване“ на доходите, характерен за капиталистическите общества (Solt, 2023). Това от своя страна, също така закономерно, породило неравенство в почти всички материални и нематериални блага, плод на различните сфери на човешката дейност.

Прекомерното неравенство в доходите е една от най-болезнените теми за съвременното българско общество, която по ред причини не се харесва и се премълчава, както от властимащите, така и от социалните слоеве, облагодетелствани от това неравенство.

Тъй като в България няма официална информация за богатството на домакинствата, анализът в тази статия се базира на съществуващи експертни оценки и изследвания на различни организации. Очевидно е, че те не обхващат изцяло съществуващото богатство на домакинствата, но дават реална представа за неговите граници и са добра отправна точка за продължаване на анализа в този аспект (Tsanov & Bogdanov, 2012, p. 46).

От началото на 90-те години на XX век сред икономистите има съгласие, че нарастващото неравенство в разпределението на доходите има отрицателно въздействие върху икономическия растеж. Съществуват и някои резерви по този въпрос, например, че в развитите страни, при високо ниво на доходите, неравенството може да бъде благоприятно за растеж, а в развиващите се страни, при ниско ниво на

доходите – неблагоприятно. Така или иначе този въпрос остава дискуссионен.

В началото на прехода от планова към пазарна икономика в България, делът на хората, които смятаха, че за просперитета на страната е необходима голяма разлика в доходите, беше значителен.

Сегашните проучвания на общественото мнение показват, че тази ситуация вече е променена. Броят на привържениците на модела на социалната справедливост, според който хората трябва да живеят „равностойно“, остава сравнително малък. Голяма част от тези хора заявяват, че са против голямото (прекомерното) неравенство в доходите.

Повечето от тях интуитивно определят това неравенство най-често чрез сравнение на стандарта си на живот с този на останалите хора, без да знаят, че съществуват много ясни и количествено определени понятия за нормални или прекомерни доходи, за неравенство в доходите, за несправедливото им разпределение.

Неравенството се счита за нормално, когато доходите на 10% от най-богатите граждани превишават доходите на 10% от най-бедните с не повече от 6 до 8 пъти. Ако това съотношение е по-голямо, икономическата наука го счита за прекомерно.

В съвременна България съотношението в общия доход за периода от 2008 г. до 2015 г. между най-богатите 10% и най-бедните 10% е между 8 и 10 пъти, което на пръв поглед, не е голямо отклонение от нормалното. Но според автора, тази статистика е доста изкривена, поради голям процент недеklarиран доход, например от недвижима собственост – жилища и земя, в които богатите най-често влагат парите си. От друга страна съотношението в доходите от заплати за същия период е между 12 и 19 пъти (Aleksiev, 2017), което поставя страната ни наравно с държави с несправедлива социална структура.

Ф. Ларейн и Р. Вергара, въз основа на анализ на показатели за 45 страни, установяват, че всеки 10% увеличение на неравенството в разпределението на доходите съответства на спад от 0,9% в производството на глава от населението. Те стигат до извода, че „неравенството забавя процеса на икономически растеж“ и че „съществува отрицателна корелация между неравенството и икономическия растеж“ (Larrain & Vergara, 1997, p. 131).

До подобен извод достигат и А. Алесина и Д. Родрик – „колкото по-неравномерно е разпределението на ресурсите в обществото, толкова по-нисък е темпът на икономически растеж“ (Alesina & Rodrick, 1994, p. 478).

Известният руски учен икономист А. Ю. Шевяков, специалист в областта на анализа и моделирането на социално-икономическите процеси, в своите научни разработки изследва и доказва, че нормалното

неравенство в разпределението на доходите се проявява като положителен фактор, а прекомерното неравенство като отрицателен фактор за развитието на обществото и неговата икономика. Ако се намали излишното неравенство само с 1%, темпът на икономически растеж ще се увеличава с цели 5%, а темпът на растеж на инвестициите с 6,2%. „Прекомерното неравенство в доходите е системна характеристика на икономическите и социални дисфункции“ (Shevyakov, 2008, p. 307).

Според Т. Пърсън и Г. Табелини „неравенството е свързано отрицателно с растежа“, а увеличението на доходите на най-богатите 20% от обществото с 0,07 пункта намалява средногодишния темп на растеж на икономиката с 0,5 пункта (Persson & Tabellini, 1994, p. 618).

В зависимост от условията, в които се проявява, голямото неравенство в доходите може да има диаметрално противоположен ефект върху социално-психологическото състояние на обществото. Например, когато то не поражда чувство за социално-икономически провал и големи групи от населението виждат в него възможност за подобряване на положението си. В такава ситуация неравенството въздейства положително върху психологическата атмосфера в обществото и стимулира градивното напрежение в социума. Тук хората смятат, че просперитетът им зависи изцяло от собствените им усилия. Проучвания проведени в Западна Европа и САЩ показват, че колкото по-голямо е неравенството в заплащането, толкова по-изразена е субективната склонност към интензивен труд и толкова по-висока е производителността на труда.

Когато неравенството в доходите води до лишения сред големи групи от населението и предопределя фактическа невъзможност за подобряване на материалното положение, то предизвиква усещане за безсилие и има отрицателно въздействие върху социално-психологическото състояние на обществото. В този случай неравенството е не само източник на психологическо напрежение. То деформира дори и репродуктивното поведение на хората, което е доста ясно изразено в нашата страна.

„Оценката на финансовото състояние повишава общото удовлетворение от живота, само когато материалният ѝ еквивалент се възприема като благоприятен за индивида, т.е. по-висок от този на повечето хора около него“ (Khashchenko, 2007, p. 68). В този смисъл ключова роля играят социалните сравнения, а не абсолютният стандарт на живот на определени слоеве от населението.

Горното важи не само за бедните, но и за богатите. Известният икономист Д. Ариели, който подчертава, че „по природа сме склонни да участваме в сравнения“ (Ariely, 2013, p. 34), дава пример как откритата информация за заплатите на най-големите управители в

САЩ довежда до космически темпове в растежа на тези заплати, тъй като всеки управител получава възможността да се сравнява с другите и изисква да не му се плаща по-малко. „Всяко ново увеличение на нивото на възнаграждението на един директор, вместо да предизвиква срам, кара другите изпълнителни директори да изискват още повече за себе си“, защото „богатите започват да завиждат на свръхбогатите“ (Ariyeli, 2013, p. 36).

Сред богатите негативните последици от прекомерното неравенство се предопределят не само от сравняването им със свръхбогатите, но и с бедните. В съвременна България резултатите от подобно сравнение се явяват в перманентното усещане за социална нестабилност, създавана от страна на богатите хора и в добре познатите последици от тази обществена нестабилност, като „куфарен живот“, мащабно изтичане на мозъци и капитали в чужбина, желание да създават там „площадка за кацане“, в случай на социален взрив в страната.

Въпреки всичко казано дотук, трябва все пак да отбележим, че социално-психологическите последици от прекомерното неравенство, се усещат повече сред по-бедните слоеве от населението, а също и сред „долната“ част на средната класа. Последиците от социални сравнения са особено силни в ситуации, които само засилват недоволството в обществото, агресията, суицидните намерения, протестните настроения. Пример за това са умишлено насажданите от медиите фактически недостижими модели за подражание (нова кола, ново жилище и т.н.).

Проблемът не е само в това, че личности, които са изключително съмнителни в морален и други аспекти, се въздигат като модели за сравнение, но и в съзнателната непостижимост на тези модели, което предизвиква масово разочарование и създава душевни противоречия, особено сред по-младото поколение.

Основна и непроменена за период от около 20 години характеристика на мисленето на българските граждани за доходите и тяхното разпределение, е егалитарността (често комбинирана със социална завист).

Налице е всеобщо убеждение, че заплащането е малко и несправедливо. Тази оценка се отнася преди всичко за собственото занятие или професия. Това съвпада с непромененото в годините на прехода усещане, че различията между доходите са прекалено големи и че правителството трябва да полага системни усилия за намаляване на подходните неравенства (Stoyanov, 2013, p. 55).

Социално-психологическите последици, предизвикани от голямото неравенство в доходите, се отразяват в сфери, които не са

пряко свързани с икономиката, но са силно зависими от социално-психологическите процеси.

Например, „връзката между социално-икономическите фактори и демографските показатели се предопределя от психологическите реакции на хората и поведенческите нагласи, произтичащи от тези реакции“ (Shevyakov, 2008, p. 308). В същото време „Отношението към собственото здраве и здравето на другите хора, към брака и семейството, репродуктивното поведение и просто желанието за живот се определят не от нивото на благосъстоянието на човека, а от позицията му, която той заема в обществото, включително в разпределението на общественото богатство, тъй като той преценява възможностите да промени или запази тази позиция“ (Shevyakov, 2008, p. 308).

Оттук идва и на пръв поглед парадоксалната връзка между прекомерното неравенство в доходите и обезлюдяването на България, което от своя страна, е един от основните ѝ проблеми.

Анализът на статистиката през годините на преход показва, че промените в тенденциите на раждаемостта и смъртността в България, в по-голямата си част се дължат на прекомерното неравенство в доходите и високата относителна бедност на населението.

От друга страна, по-умереното неравенство води до повишаване на раждаемостта.

Субективното икономическо благополучие е водещ фактор за цялостното удовлетворение от живота. От него зависи и нивото на раждаемост в страната.

Друг демографски показател е здравето на населението. Настъпилото му влошаване се свързва от изследователите с редица причини, най-важните от които са значителното намаляване на жизнения стандарт на повечето български граждани през годините на прехода. Това засегна особено качеството на хранителните продукти, които се купуват; нарастването на стреса, поради високите темпове на социална промяна; значително повишената консумация на алкохол; лошото състояние на здравната система и др. Този процес засегна предимно онези, които се оказаха на по-ниските нива на социално-икономическата стратификация, докато в горните ѝ слоеве здравните показатели са значително по-добри.

При запазване на сегашното ниво на неравенство в обществото, според болшинството демографи, няма да е възможно да се преодолее отрицателната динамика на смъртността.

Същото важи и за отрицателната динамика на раждаемостта. В момента по-голямата част от населението не може да реализира репродуктивните си намерения, именно поради социално-икономически ограничения. Раждането на малко деца се е превърнало

в норма. Много български семейства отглеждат само едно дете, а родителите не планират увеличаване членовете на семейството с още едно или повече деца, позовавайки се най-вече на липсата на средства. Освен това по-образованите жени раждат първото си дете средно 5 години по-късно от жените с по-ниска квалификация.

Наблюдава се пряка зависимост между нивото на бедност и броя на децата в едно семейство. В същото време голяма част от бедните у нас са многодетни семейства с три или повече деца.

Именно относителната бедност, породена от прекомерното социално неравенство, е една от основните причини за спада на раждаемостта, а ключовият фактор за отказа да имат деца или да раждат повече от едно дете, е възприятието на родителите за невъзможността да им осигурят достойно съществуване. Този фактор може да повлияе и на смъртността, създавайки у човека песимистична визия за мястото му в обществото, изпълнена със стрес, психосоматични заболявания и самоубийства.

Субективното икономическо благосъстояние на човек се определя спрямо субективно преживяното ниво на бедност, което действа като критерий, вид „отправна точка“ при оценката на материалното му благосъстояние (Khashchenko, 2005, p. 7).

Относителната бедност, определена въз основа на благосъстоянието на населението, в много региони на страната е пряко свързана с нивото на неравенство на доходите. Поради тази причина бедността не може да бъде преодоляна за кратко време, без радикално намаляване на мащаба на неравенството.

Размерът на тази група хора в настоящия етап, макар и много близо до критичната маса, все още не е достатъчен, за да предизвика сериозни социални сътресения в страната и, за съжаление, властимащите понякога „спекулират“ с този факт.

Изследванията в областта на доходите показват, че голямото им неравенство може да доведе до повишаване на финансовата несигурност и стреса, като по този начин се увеличава риска от развитие на психични заболявания. Това, от своя страна, в болшинството от случаите води до социална изолация и намалена самооценка.

Неравните икономически условия могат да доведат и до намалено усещане за контрол над живота, защото хората с по-ниски доходи имат по-малко достъп до ресурси и услуги.

Хората, които са изложени на по-голяма финансова несигурност и стрес, в по-голяма степен, прибягват по-често до употребата на алкохол и психоактивни вещества, като начин за справяне със затрудненията, отколкото останалите хора. Това може да доведе до злоупотреба и зависимост.

В крайна сметка, голямото неравенството в доходите може да има сериозни последици за физическото и психическото здраве, както на отделния индивид, така и на обществото като цяло.

В редица случаи, продължителните периоди на бедност в човешкия живот създават силно чувство на безнадеждност, което от своя страна, увеличава риска от самоубийства.

Разбира се, за такива разрушителни за обществото явления като психичните заболявания, алкохолизма, употребата на психоактивни вещества и самоубийствата, съществуват и редица други причини, но повечето изследователите, които ги изучават, ги класифицират с общото понятие „социални заболявания“, защото те изразяват общото състояние на съвременното българско общество и, не на последно място, характерното за него прекалено несъразмерно разпределение на доходите.

В много голям процент от случаите на пиянство, самоубийство и други форми на самоунищожение, човек е тласкан именно от бедността и много силното преживяване на неплатежоспособността му в общество. Там основната мярка за това колко е успешен човек в живота са парите. И убеждението, че е невъзможно да подобри материалното си положение, при несправедливото разпределение на доходите, създава тази трайна негативна психическа нагласа към самоунищожение. Разбира се, влияят и други подобни фактори.

Съответните „социални заболявания“, които имат голям принос за обезлюдяването на България и влошаването на качеството на живот на нейното население, също до голяма степен произтичат от прекомерното социално неравенство и неговите социално-психологически последици.

Неравенството в доходите допринася за появата на маргинализирани общности, където насилието често се явява един от начините за решаване на конфликти. Именно в тези общности се наблюдава повишено извършване на тежки престъпления, включително убийства.

Броят на убийствата обикновено служи като един от основните показатели за агресивността на обществото, която е изключително висока в съвременна България. Тази агресивност, която е особено характерна за нашата младежка среда, акумулира в себе си влиянието на различни фактори – медии, телевизия, кино и др., които създават култ към „твърдите момчета“ и „добрите бандити“. Но голяма роля, както и при пиянствата и самоубийствата, играе масовото разочарование.

Изключително високото ниво на ежедневна агресия в съвременна България (в училищата, по пътищата, по стадионите и др.), в много отношения се явява механизъм за „компенсиране“ на общата ситуация.

Раздразнението на значителни слоеве от населението, от тяхната бедност, която се изразява на фона на цинично демонстрираното богатство и при невъзможността да се промени нещо със законови средства (например чрез избори), намира израз в агресията, която в условията на невъзможност да се насочи към властимащите, се насочва към обикновените граждани.

Най-високо ниво на ежедневна агресия се наблюдава в бедните слоеве от населението. Основната част от битовите убийства се извършват именно в тези слоеве, от които произхождат например по-голямата част от футболните фенове, известни с агресивното си поведение.

Също така показателен за нивото на агресия в страната е фактът, че у нас всяка година загиват не малък брой жени от ръцете на съпрузите или съжителите си.

Прекомерното неравенство в доходите може да има и важни социално-политически причини. Голяма част от нашето общество смята някои законови „дадености“ за особено несправедливи. Например получаването едновременно на пенсия и заплата от някои държавни служители на сравнително млада възраст; отдаването на концесия на прекалено ниски цени на природните богатства на чужди фирми; изнасянето на значителен капитал зад граница от големите хранителни вериги, като в същото време се поддържат ниски нива на заплащане на работещите в тях и др.

Разпространението в обществото на идеята за нелегитимността на съществуващото състояние на нещата, е ситуация, при която богатството или, напротив, бедността се възприема от населението като несправедлива.

Бедността притежава потенциал при определени обстоятелства от различен характер (природен, геополитически и др.) да се превърне в най-важния фактор за социално напрежение, което да получи социално-политически отзвук. Огромното мнозинство от населението дълбоко вярва, че неравенството е предопределено още през 90-те години, след започването на т.нар. „бандитска приватизация“.

Само с постепенно и реално изравняване на доходите, темата за първоизточниците на голямото неравенство може да остане в миналото.

В съвременна България обаче неравенството в доходите не намалява, а непрекъснато се увеличава, което само допълнително изостря представата за несправедливото им разпределение и съмнителния им произход. Това лишава от легитимност, в очите на значителна част от населението, не само политическата класа, но и другите „богати“ слоеве.

Непрекъснато се увеличава броя на хората, особено в настоящия момент на непрестанно нарастваща инфлация, които смятат пазарните отношения за нелегитимни и неморални. Според обществото властта и собствеността са концентрирани в ръцете на бюрократите, богатите и престъпниците.

Субективното отражение на голямото неравенство и на неговите последици от различен характер поражда протестни настроения и други подобни явления, разклащайки цялата ни социално-политическа система, за което много сериозно доказателство е политическата ситуация в страната през последните години.

В нашата страна има очевидно несъответствие между политиката по доходите и реториката на управляващите за формиране на средна класа. Френският носител на Нобелова награда за икономика М. Алле отбелязва, че „справедливостта в разпределението на доходите едновременно противодейства на растежа на нетрудовите доходи и формирането на монополни елити, осигурява възхода на най-способните, стабилност и сигурност“ (Alle, 1998, p. 178).

Изравняването на нивата на доходите ще насърчи развитието на средна класа в нашето общество и ще подобри неговата социална структура.

Корупцията е тясно свързана с неравномерното разпределение на доходите. Тя е една от основните „болести“ на съвременното българско общество, по отношение на която ние заемаме 72-ра позиция в света от 180 възможни, нареждайки България до държави като Гана, Сенегал и Бенин (Transparency International, 2023). Голяма част от свръхдоходите формират корупционен капитал, който в нашата страна често се използва за социално деструктивни цели. Освен това прослойката на свръхбогатите обикновено се попълва от корумпирани чиновници, което в очите на бедните хора се превръща в един вид „омагьосан кръг“, от който няма изход.

При настоящите обстоятелства много анализатори смятат, че намаляването на неравенството в доходите би имало многостранно положително въздействие върху българското общество. Смаляването на тази разлика до нормалното (от 6 до 8 пъти) ще ограничи широко разпространеното в момента чувство за социална несправедливост, отчуждението, ще намали безсилието да се промени нещо в живота по какъвто и да е начин, особено чрез протестни действия.

Но въпреки очевидните негативни икономически, социално-психологически, социално-политически и др. последици от прекомерното неравенство, се правят опити за оправдаването му. Използват се клишетата от сорта на „трябва да се борим не с богатството, а с бедността“, главно от нашите неолиберали. Това не е изненадващо, защото то е от полза именно за тях и техните лобисти, които

непрестанно правят опити за промяна в негативното отношение на много голяма част от българския народ към прекомерното неравенство в доходите.

Също така е очевидна и голямата съпротива към предлаганите начини за намаляването му, например въвеждането на прогресивна скала на данъчното облагане и данък върху лукса. Привържениците на прогресивното данъчно облагане справедливо подчертават, че след като копираме много от западните регулации, би следвало да приемем техните методи за регулиране на неравенството в доходите.

Всичко казано дотук навежда на извода, че отсъствието на воля за подобни промени се корени в създалия се нездрав баланс на интереси в нашето общество. Той противоречи, както на здравия разум, така и на интересите на основната част от нашето общество. А необходимостта от промени е очевидна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Голямото неравенство в разпределението на доходите резонира в деструктивно въздействие не само върху икономиката, а засяга негативно и най-разнообразни аспекти на обществото като здравето на гражданите, демографските процеси, убийствата и самоубийствата, корупцията, социално-политическите процеси и др. Възникващите на тази основа противоречия между бедните и богатите, работодателите и работниците, удовлетворените и неудовлетворените от живота и т.н., и в крайна сметка между властта и народа, стават все по-забележими в съвременното българско общество.

Делът на българите, които вярват, че нашата държава изразява интересите на богатите граждани и държавната бюрокрация, непрекъснато нараства. Това състояние увеличава многократно риска за националната сигурност на България, тъй като при определени обстоятелства, някои от които външни за страната и неподлежащи на контрол, може да се превърне в реална заплаха и ситуацията за кратко време да излезе извън конституционните норми.

ЛИТЕРАТУРА:

Aleksiev, Ya. (2017). *Dohodite na domakinstvata: otkade idvat razlichiyata*. Sofiya: Byuletin na Instituta za pazarna ikonomika (IPI), (831). <https://ime.bg/articles/dohodite-na-domakinstvata-otkyde-idvat-razliiyata/> accessed on 06.04.2023 [Алексиев, Я. (2017). *Доходите на домакинствата: откъде идват различията*. София: Бюлетин на Института за пазарна икономика (ИПИ), (831). <https://ime.bg/articles/dohodite-na-domakinstvata-otkyde-idvat-razliiyata/>].

- Alesina, A., & Rodrick, D. (1994). Distributive Politics and Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 109 (2), 465-490.
- Alle, M. (1998). Usloviya effektivnosti v ekonomike. Moskva: Nauka dlya obshchestva [Алле, М. (1998). Условия эффективности в экономике. Москва: Наука для общества].
- Ariyeli, D. (2013). *Povedencheskaya ekonomika*. Moskva: Mann, Ivanov i Ferber [Ариели, Д. (2013). Поведенческая экономика. Москва: Манн, Иванов и Фербер].
- Khashchenko, V. (2005). Ekonomiko-psikhologicheskaya model' sub'yektivnogo ekonomicheskogo blagopoluchiya (soobshcheniye 2). *Psikhologicheskij zhurnal*, 26 (4), 5-19 [Хашченко, В. (2005). Экономико-психологическая модель субъективного экономического благополучия (сообщение 2). *Психологический журнал*, 26 (4): 5-19].
- Khashchenko, V. (2007). Tipologiya sub'yektov ekonomicheskogo blagopoluchiya. *Psikhologicheskij zhurnal*, 28 (1), 58-69. [Хашченко, В. (2007). Типология субъектов экономического благополучия. *Психологический журнал*, 28 (1), 58-69].
- Larrain, F., & Vergara, R. (1997). Income Distribution, Investment, and Growth. *Development Discussion Paper*, (596), 125-152.
- Persson, T., & Tabellini, G. (1994). Is Inequality Harmful for Growth? *The American Economic Review*, 84 (3), 600-621.
- Shevyakov, A. (2008). Neravenstvo i formirovaniye novoy sotsial'noy politiki gosudarstva. *Vestnik Rossiyskoy akademii nauk*, 78 (4), 304-331. [Шевяков, А. (2008). Неравенство и формирование новой социальной политики государства. *Вестник Российской академии наук*, 78 (4), 304-331].
- Solt, F. (2020). Measuring Income Inequality Across Countries and Over Time: The Standardized World Income Inequality Database. *Social Science Quarterly* 101(3), 1183-1199. SWIID Version 9.4, November 2022. <https://fsolt.org/swiid/>
- Stoyanov, A. (2013). Ikonomicheskite neravenstva v Bulgariya 1990-2010 g. *Avtoreferat na disertatsiya za prisazhdane na OND „doktor“*. Sofiya: Universitet za natsionalno i svetovno stopanstvo [Стоянов, А. (2013). Икономическите неравенства в България 1990-2010 г. *Автореферат на дисертация за присъждане на ОНД „доктор“*. София: Университет за национално и световно стопанство].
- Transparency International (2022). *Corruption Perceptions Index*. <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/bgr>
- Tsanov, V., & Bogdanov, B. (2012). Evolyutsiyata na neravenstvata kato predizvikatelstvo kam sotsialnata politika. *Statistika*, (3-4), 45-78. [Цанов, В., & Богданов, Б. (2012). Еволюцията на неравенствата като предизвикателство към социалната политика. *Статистика*, (3-4), 45-78.

като предизвикателство към социалната политика. *Статистика*, (3-4), 45-78].